

לשנה הבאה בירושלים הבנויה

רה"י הרב יואל מנוביץ'

בכל שנה בסיומו של ליל הסדר אנו שרים 'לשנה הבאה בירושלים הבנויה', כל שנה מחדש אנחנו מזכירים לעצמנו, שפסח בלי 'ירושלים הבנויה' הוא אינו שלם. המאמר הבא מבקש לבאר את טיב הקשר בין הדברים.

קרבת הפסח והעלייה לירושלים

המשנה הראשונה במסכת פסחים פותחת: "אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר". ישראל קדושים מדקדקים במצוות ובאופן מיוחד מהדרים במצוות הניקיון לפסח ומכינים את בתיהם למצווה זו זמן רב קודם הפסח על מנת להגיע לשעה גדולה ומרוממת זאת כשהם בדוקים ומובדלים מכל חשש חמץ. בחסידות ובתנועת המוסר לבשה מצות ביעור חמץ לבוש נוסף והוראת המשנה "אור לארבעה עשר בודקין את החמץ" קיבלה משמעות של חשבון נפש וניקיון פנימי על מנת להיטהר מזוהמת החמץ שבנפש האדם. אין אדם יכול לטעום טעמה של חירות, כשאינו משוחרר מכבלי הפנימיים, האוסרים אותו בעבותות היצר. על כן בערב פסח אנו תרים אחר החמץ, הרוחני לא פחות מאחר החמץ הפיזי.

הלכות פסח ברמב"ם ממוקמות בספר זמנים ב"הלכות חמץ ומצה". אכן בהלכות אלו עוסקים, ישראל קדושים, בדרך כלל כהכנה לפסח, אמנם ישנן הלכות רבות העוסקות בקרבן פסח ובתקנות שהנהיגו חז"ל כזכר לפסח, המשובצות תחת הכותרת הלכות פסח. לצערנו הלכות אלו לא די בכך שהן פחות נלמדות, אלא הן אף רחוקות מתודעתנו. יתרה מכך ספר קרבנות מתוך, "היד החזקה", פותח בהלכות קרבן פסח. ויום הקרבת הפסח חולק מקום לעצמו שכן העושה בו מלאכה מנדין אותו "לפי שיום ארבעה עשר בניסן אינו כשאר ערבי ימים טובים מפני שיש בו חגיגה ושחיתת קרבן". (הלכות יום טוב ח, יח) למרות לדאבוננו אנו עושים רק זכר לאותו קרבן, אף על פי כן מבין שמותיו הרבים של חג הפסח, נשאר השם "פסח", כשם השגור ביותר בפינו עובדה שיש בה ללמד על מרכזיותו של קרבן הפסח. אילו זכינו, כבר בפורים, שלושים יום קודם החג, היו יוצאים שלוחי בית דין, "חיל התחזוקה", לתקן בעבורנו את הדרכים "לעלייה לרגל" הלאומית. שכן העלייה לרגל בפסח היא המונית במיוחד, מכיוון שבפסח שלא כבשבעות וסוכות, חובת הקרבת קרבן הפסח חלה על גברים ונשים כאחד, וממילא זו העלייה לרגל הגדולה ביותר בשנה (בסוכות ובשבעות ישנן מצוות ראיון וחגיגה שנשים פטורות). למעט ממוצאי סוכות החל פעם בשבע שנים, בו מתקיימת מצוות "הקהל את-העם, האנשים והנשים והטף, וגרך אשר בשעריך".

אילו זכינו ל"מזבח חדש בציון תכין" וודאי היינו עכשיו בעיצומו של המסע לירושלים מהגולן. ההליכה לירושלים היא חוויה בפני עצמה. בכל מקום בו מתארכת שיירת העולים לירושלים, מצטרפים אליה עוד ועוד אנשים. בשבתות השיירה חונה ב"חניוני שבת", ועל מנת שיהיה אפשר לשתות מים מהברות ללא בעיה של הוצאה מרשות לרשות, היו מתקינים 'פסי ביראות'. שיאו של המסע הוא כמובן עם הגעתם לשערי ירושלים כל בעלי אומניות היו עומדים בפניהם יוצאים לקראתם ומקדימים להם שלום. בתייהם של אנשי ירושלים פתוחים היו בפני עולי הרגלים הרבים, אלא אם כן סומן על פתח הבית סימן המורה שעכשיו אין אפשרות להיכנס. ואז... ב-יד בניסן לאחר תמיד של בין הערביים היה מוקרב הפסח; "אשרי עין ראתה כל אלה, הלא למשמע און דאבה נפשנו". שלוש כתות היו נכנסות למקדש בזו אחר זו, להקריב

את הקרבן. חבורות של מאות אנשים היו נמנות יחד להקריב את הקרבן, ממנו כל אחד אכל כזית. ועל מנת לאכול על השובע היו מקריבים אלפי קרבנות חגיגה. כמובן כל זה תוך כדי נגינה נפלאה ואמירת ההלל, ששונים ומשלשים באמירתו, מתוך שמחה של דבקות, ושיא השיאים הוא באמצע הלילה כשעולים כולם על הגגות, שרים את ההלל רוקדים ושמחים. ובשנים שחל פסח בשבת נשאר כל העם יחד לאוכלו בהר הבית. לא ניתן להבין ולתאר את גודל המעמד, המראות, התחושות וההרגשות. זו עבודת קורבן הפסח ביום יד בניסן, יזכנו הקב"ה לעשותו מהרה.

הגעגועים למקדש

בעולת ראי"ה בהנהגות הרב בערב פסח מובא שהרב זצ"ל נהג בערב פסח אחר חצות ללכת אצל הכותל המערבי, לומר שם סדר הקרבת קרבן פסח, ולמרות טרדות החג המרובות, היה מאריך שם בתחינות, וקשתה עליו מאד הפרידה משריד בית מקדשנו, "ונשְלֵמָה פְּרִים שְׁפִתֵינו". גם בהגדה של ר' שלמה זלמן אויערבאך מובא שכך נהג גם ר' שלמה זלמן זצ"ל, וכן נהגו ונוהגים עוד מגדולי ירושלים. את סדר אמירת קרבן פסח מסיימים בתחינה הנמצאת בתפילת מוסף של יום טוב: "אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מְלֶכֶךְ רַחֲמָן רַחֵם עָלֵינוּ, טוֹב וּמְטִיב הַדֶּרֶשׁ לָנוּ, שׁוֹבֵה עָלֵינוּ בְּהַמּוֹן רַחֲמֶיךָ, בְּגִלְלֵי אֲבוֹת שְׁעָשׂוּ רְצוֹנְךָ. בְּנֵה בֵיתְךָ כְּבַתְחֵלָה, כּוֹנֵן בֵּית מִקְדָּשְׁךָ עַל מְכוֹנֵנוּ, הֲרַאֲנוּ בְּבִנְיָנוּ, שְׁמַחְנוּ בְּתַקְוָנוּ, וְהֵשֵׁב כְּהַנִּים לְעַבְדְּכֶם, וְלוֹיִים לְשִׁירָם וְלִזְמָרָם, וְהֵשֵׁב יִשְׂרָאֵל לְנִוְיָהֶם." הרב זצ"ל היה עוד מוסיף: "ותן פחדך על כל מה שבראת... שמחה לארצך וששון לעירך" - מתוך תפילות הימים הנוראים. מידי שנה בסיום הסדר לאחר שזכינו לקיים את כל פרטיו ודקדוקיו כראוי, אנו אומרים בשמחה וברוממות: "חֲסֵל סְדוּר פֶּסַח כְּהַלַּכְתוּ כְּכֹל מִשְׁפָּטוֹ וְחֻקָּתוֹ". ובנימה של געגוע עמוק אנו מוסיפים: "כְּאֲשֶׁר זָכִינוּ לְסִדֵּר אוֹתוֹ - כֵּן נִזְכֶּה לְעֲשׂוֹתוֹ"... אנחנו לא מעוניינים לסדר את הסדר, אנחנו רוצים להקריב את הפסח בירושלים בבית המקדש!

ירושלים - מציאות שמעל ההגיון

סכנת שחיקת תודעת המקדש בקרבנו מחייבת אותנו להזכיר לעצמנו את האמת הפשוטה שאין פסח בלי ירושלים! אין סדר בלי סדר קרבן פסח! אם אין לנו כאומה שאיפת ירושלים, כיצד אנו יכולים לומר בצורה ראויה: "לשנה הבאה בירושלים הבנויה"? עם הנצח לא משנה את שאיפותיו ויעודו האלוקי לא משתנה בגלל מנהיג זה או אחר, לעומת כל המבט הריאלי המנסה לכופף את גאוות האומה יחד עם שאיפתה ותקוותה לבניית בית חייה, מול כל המתבוננים בעיני בשר טרוטות, עלינו לקרוא בגאון אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים, אפילו כולנו חכמים, כולנו נבונים, כולנו זקנים וכמו בימים ההם גם בזמן הזה לא הכול נסמך על תבונתנו, זקנותנו, או חכמתנו.

הגמרא במסכת עבודה זרה (יח, א) מספרת:

תנו רבנן: כשחלה רבי יוסי בן קיסמא, הלך רבי חנינא בן תרדיון לבקרו. אמר לו חנינא אחי, אי אתה יודע שאומה זו מן השמים המליכוה? שהחריבה את ביתו ושרפה את היכלו, והרגה את חסידי ויאבדה את טוביו, ועדיין היא קיימת, ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהילות ברבים וספר מונח לך בחיקך! אמר לו: מן השמים ירחמו. אני אומר לך דברים של טעם, ואתה אומר לי מן השמים ירחמו? תמה אני אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש!

יש כאן דו-שיח מרתק: רבי יוסי בן קיסמא פונה אל ר' חנינא בן תרדיון בדאגה אבהית ואומר לו: מדוע אתה לומד תורה בציבור ומתעלם מהסכנה הברורה הנשקפת לחייך, אינך יודע שאומה זו מן השמיים המליכוה?! אלו הם פני הדברים, אל תתכחש להם, קבל עליך את הדין וחדל להתנגד להם. עונה לו ר' חנינא בן תרדיון תשובה נפלאה: "מן השמיים ירחמו". בזה נגמרת הגמרא - אין תשובה. רבי יוסי בן קיסמא חוזר ואומר אולי לא כל החכמה אצלי, אולי יש לך ניתוח אחר של המציאות, אבל דבר דברים של טעם, ניתוח ראלי שאם לא כן בדרך המיסטית שאתה מתנהל לא תהיה לך אחרית- ישרפו אותך וספר

התורה שלך באש! ואנחנו שואלים מי צדק? לכאורה אכן רבי יוסי צדק רבי חנינה בן תרדיון הוא אחד מעשרה הרוגי מלכות ששרפו אותו וספר תורה עימו. אבל על שעת שרפתו של רבי חנינה בן תרדיון נאמר "גווילים נשרפים ואותיות פורחות באוויר" (ע"ז יח, א) ואותיות אלו חיות וקיימות ותורתו של רבי חנינה חיה וקיימת וגם במיתתו נכונה תשובתו "מן השמיים ירחמו". בקשתנו החוזרת ונשנית מדי שנה לבניין ירושלים מטמיעה בהכרתנו שאנחנו צריכים תמיד לרצות את ירושלים, לחשוב על ירושלים, ולהאמין ששנה הבאה נזכה לסדר בה את קורבנותינו, ולא שיח שפתותינו לבד. איננו יודעים את חשבונותיו של רבש"ע, אבל אם יגידו לנו שבניין ירושלים אינו ריאלי - נענה בצורה ברורה: לא על הרהורי-לב ולא על מחזה-עיניים אנו סומכים, ירושלים שייכת לעולם שמעל לעולם הראלי וברור לנו גם אם אין אנו יודעים לטוות את החושים ש-"סעיפי הטבע כולם, הבלתי מובנים מצד עצמם, הם הם ענפיו והתפשטות אורו, וכל הטבע כולו המתגלה בכל תפקידיו, בעולם ובאדם, בנפש היחיד ובנפש העמים, בדאגות החיים היומיים ובהתגדרות הלאומים והממלכות, בעליותיהם וירידותיהם בנכלי הפוליטיקה, בשיגעונות המשתגעים, בערמת הערומים ובישרת לבב הישרים, בחכמת החכמים, בנינת הנכונים, בגבורת הגיבורים וברוח החלש של החלשים, בכל, רק יד האורה העליונה, אור חכמת כל עולמים, רוח ד' נשמת חיי העולם היא מופיעה. והיד נטויה, והזרוע מושלת, "למשפטך עמדו היום, כי הכל עבדיך". וצפית הישועה חודרת היא אז ממעל לשחקים ועד עמקי תחתיות ארץ" (ישראל ותחייתו יג).

ואנו בענווה אך בביטחון באמת האלוקית, מנסים להקשיב את הד קולם של החיים הזורמים בתוך עורקיה הפנימיים של נשמת האומה ויוצאים לפועל בתכונות חיים ומעשה (על פי ישראל ותחייתו לב'), שאף על פי שמבחוץ הדברים נראים כסותרים ומבלבלים, אנו דבקים בכך שאלו המאורעות עצמם הולכים ובונים, משכללים ומקימים לנו את בית חיינו ועיר תפארתנו.

עם ישראל זה הציבור הישראלי כולו!

חג הפסח מבטא את הבחירה הא-להית הבלתי מותנית בעם ישראל. זוהי ברית עולם שאינה ניתנת לערעור. אין שום מעשה שיוכל לפגום בברית הזאת ו"בין כך ובין כך אתם קרויים בנים" (קידושין לו, א).

עם ישראל כולו צריך לשבת לסדר, גם החכם וגם הרשע. בגלל "שבין כך ובין כך קרואים בנים" אנחנו לא מתאיישים מאף אחד, עלינו מוטלת המשימה שסגולת הבנים תתגלה גם בבחירה, בשביל פסח צריך עם ישראל - עם שיודע את אלוקיו. הדרך לירושלים עוברת בתל אביב, לא ניתן להיכנס לשערי ירושלים בלי לאסוף את יושבי שערי תל אביב תחילה. גם צדיק גדול אם בודד הוא הרי איננו יכול להקריב את פסחו לבדו. אין פסח בלי עם ישראל, ואין פסח בלי ירושלים - צריך את שניהם יחד. ליל הסדר הוא לילה בו אנו מדברים על אופיינו המיוחד ועל בריתנו עם הקב"ה. הקב"ה עשה אותנו אומה היודעת את ה', כפי שכתוב בכוזרי: "נאמר לה: היי! ותהי". ובתודעה זאת אנו באים לירושלים. אנחנו שואפים לעם ישראל ושואפים לירושלים ואי אפשר בלא שניהם. מקובל להסביר: פסח - פה שח - החובה המרכזית של ליל הסדר היא לדבר - לשוח - לספר ביציאת מצרים, זה נכון מצדנו. אך מצדו של רבש"ע פסח זה בדיוק ההיפך. פסח זו הפסיחה, בלי דיבורים. לילה בו הקב"ה מופיע במידתו המיוחדת, סדר שמעל הסדר הטבעי, זהו סדר שונה מכל השנה. הקב"ה בא למלוך על עם ישראל, ובוחר בנו למרות מעשינו.

נעלה את ירושלים על ראש שמחתנו

ניתן להעמיק רובד נוסף ולחבר את מצוות ביעור חמץ המופיעות בספר זמנים להלכות קרבן פסח. הגמרא במסכת פסחים (ז, ב) לומדת את החיוב לחפש אחר החמץ לאור נר מפסוק בספר צפניה בו הקב"ה אומר: "בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות". שואל ה'שפת אמת' (חנוכה תרלא) מה הקשר בין חיפוש החמץ המוטל עלינו לבין חיפושו של הקב"ה אחר ירושלים? והוא מבאר שהחיפוש והפשפוש אחר החמץ הוא על מנת לבער את הרע, ולמצוא את הנקודה הרוחנית הפנימית, היא בית המקדש. "ובזמן שהיה בית

המקדש קיים היה זה נגלה, כי כל החיות מהשם יתברך... ועתה שהמשכן נגנז מכל מקום יכול להיות על ידי חיפוש בנרות". (בהמשך מבאר שם למה דווקא על ידי נר, עיין שם) העולה מדבריו שלא רק קרבן פסח והלכותיו מקשרים אותנו לכמיהה לירושלים, אלא גם הלכות חמץ ומצה במהותם מחברות אותנו למקום השכינה. אנו פותחים את ההגדה: באמירת "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים, כל דיכפין ייתי ויאכול, כל דצריך ייתי ויפסח לשנה הבאה...". שנה הבאה בע"ה, נקריב קרבן פסח. אנחנו רוצים בזה וחושבים על זה. אם כלל ישראל היה חושב ככה - וודאי היינו זוכים. צריך להביא את כלל ישראל למצב הזה. התרגלנו מאות שנים לקערה עם זרוע וביצה, לכורך של מצה ומרור... בלי פסח, לאכילת אפיקומן עם טעם מצה בסוף הסדר במקום טעם הזבח, ולאמירת "שפוך חמתך...כי אכל את יעקב ואת נוהו השמו" אנו כמהים לבית חיינו, לבניין נווה, לשכלולו וליישובו. נבקש מרבש"ע: "וְיָ שׁוּכֵן מְעוֹנָה, קוֹמֵם קְהַל עֲדַת מִי מְנָה. בְּקֶרֶב נְהַל גִּטְעֵי כְנָה, פְּדוּיִם לְצִיּוֹן בְּרָנָה". ריבוננו של עולם, נהל את כנסת ישראל המשולה לגפן, וכשיהיה לנו מנהל טוב, נזכה ונבוא לבית הבחירה, ונקריב קרבן פסח!

"שמחים בבנין עירך, וששים בעבודתך, ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים, אשר יגיע דמם על קיר מזבחך לרצון".